بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان

هەرێمی کوردستانی عێراق
سەرۆکایەتی هەرێم
سەرۆك

بەناوی گەلەوە

بڕیار
ژمارە (٩) ساڵی ٢٠٠٩

یاسای ژمارە (٥)ی ساڵی ٢٠٠٩
یاسای هەموارکردنی پێنجەمی یاسای هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان-عێراق

بە پێی حاڵی (٢)ی برگەی (یەکەم) ی ماددەی (١٠) ی یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان – عێراق ژمارە (١)ی ساڵی ٢٠٠٥ ی هەموارکراو و بە پاڵپشتی ئەو یاساکارییەی پەرلەمانی کوردستان – عێراق کردویەتی لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (١٣) لە ١٣/ ٥ /٢٠٠٩ بڕیارماندا بە دەرکردنی:

یاسای ژمارە (٥) ی ساڵی ٢٠٠٩
یاسای هەموارکردنی پێنجەمی یاسای هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق
ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ی هەموارکراو

ماددەی یەکەم:

بڕگەی (٢) لەماددەی بیست و دووەم لەیاساکە هەموار دەکرێت و بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

٢ـ لیستی پاڵێوراوەکان لەماوەی پانزە رۆژدا لەڕۆژی ڕاگەیاندنی کـاتی هەڵبژاردنەکانـەوە پێـشکەش بەسەرۆکی دەستەی گشتی دەکرێت، لەگـەڵ ئـەو بەڵگەنامـە پێویـستیانەی لـەماددەی بیـست و یەکەمی ئەم یاسایەدا هاتوون.

ماددەی دووەم:

ماددەی بیست و پێنجەمی ئەم یاسایە هەڵدەوەشێتەوەو ئەمەی خوارەوە جێی دەگرێتەوە:

یەکەم: ریکلامی هەڵبژاردن لەرۆژی دوای راگەیاندنی لیستی پاڵێوراوانەوە دەست پێ دەکات و بەچل و هەشت کاتژمێر پێش دەست پێکردنی پرۆسەی دەنگدان کۆتایی پێ دێت.

دووەم: کۆمیسیۆن ئەو شوێنانە دەستنیشان دەکات کە نابێ ریکلامی هەڵبژاردن و هەڵواسراوی جارنامەی هەڵبژاردنی تێدا بەکار بهێنرێت، ئەمەش بە درێژایی ئەو ماوەیەی کە رێ بە ریکلامی هەڵبژاردن دەدرێ.

سێیەم: لەسەر قەوارە سیاسییە بەشداربووەکانی هەڵبژاردنەکانە هەڵواسراوی ریکلامی هەڵبژاردن لابەرن، ئەمەش بەپێی ئەو رێنماییانەی کە کۆمسیۆن دەریان دەکات.

چوارەم:

١- بەکارهێنانی ئەو بینایەتانەی کە وەزارەت و فەرمانگەکانی هەرێم و هەموو شوێنەکانی کارکردن و فەرمانبەریەتی بۆ کاری حزبی یا ریکلامی هەڵبژاردن قەدەغە دەکرێ.

٢- رێ بەفەرمانبەرانی فەرمانگەکانی هەرێم و دەسەڵاتداریەتی خۆجێیەتی نادرێت پێگەی فەرمانبەرایەتی خۆیان یاخود داهاتی هەرێم یاخود هۆیەکانی یا دەزگاکانی بۆ بەرژەوەندی خۆیان یا هەر پاڵێوراوێك بەکاربهێنن بە هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ و دەزگا سەربازییەکانیشەوە بۆ ریکلامی هەڵبژاردن یاخود کارتێکردنی دەنگدەران.

پێنجەم:

١- نابێ هیچ پاڵێوراوێك رۆژی دەنگدان بەرنامەی کار یاخود بلاّوکراوە یان بلیت یا بەڵگەنامەی دیکە بەخۆی یابەهۆی غەیری خۆیەوە بلاّوبکاتەوە.

٢- نابێ هیچ کارمەندێك لەفەرمانگەکانی هەرێم یا ئەندامانی دەسەلاّتداریەتی خۆجێیەتی رۆژی دەنگدان بەرنامەی کار بەخۆی یا بەهۆی غەیری خۆیەوە بلاّوبکاتەوە.

٣- نابێ ریکلام یان دابەشکردنی بەرنامەی کار یان بلاّوکردنەوە یان پلیت بەناوی پاڵێوراوێك بلاّوبکرێتەوە کە لە تۆماری پاڵێوراوەکانا تۆمار نەکرا بێ.

شەشەم: قەدەغەیە پاڵێوراوان ریکلامی هەڵبژاردنی وابکەن کە خەڵەتاندن و فێڵ لێ کردنی دەنگدەرانی تێدابێ یاخود شێوازی بریندار کردن یان ناوزڕاندن لە رێکلامی هەڵبژاردندا بەکاربهێنن.

حەوتەم: خەرج کردنی پارە بۆ ریکلامی هەڵبژاردن لەماڵی گشتی یان لەبودجەی وەزارەتەکان یان لەماڵی وەقف یان لەپارەی پشتگیری دەرەکی قەدەغەیە.

هەشتەم: نابێ هیچ حزبێـك یـان كۆمـەڵێك یـان ڕێكخـستنێك یـان قەوارەیـەك یـان كەسـەكان یـان هەرلایەنێك شێوەیەك لەشێوەیەكانی پاڵەپەستۆ یان ترساندن یـان بـەكافر دانـان یـان بـەخائین دانان بەكاربهێنن.

ماددەی سێیەم:

بڕگەی (چوارەم) لەماددەی سی و شەشەم (دووبارە) ئەم یاسایە هەڵدەوەشێتەوە.

ماددەی چوارەم:

ماددەی پەنجاو حەوتەمی یاساكە هەڵدەوەشێتەوە و ئەمەی خوارەوە جێی دەگرێتەوە:

یەكەم: هەر كەسێك بەیاننامە یان وێنە یان بلاۆكراوەی هەڵبژاردنی تایبەت لەدەرەوەی ئـەو شـوێنانەی هەڵبواسێت كەبۆ هەڵواسین تەرخان كراوە بۆ ماوەیەك بەنـد دەكـرێ كـە لـەمانگێك زیـاتر نەبێت.

دووەم: هەر كەسێك سەپێچی حوكمی بڕگـەكانی (چـوارەم، پێنجـەم، شەشـەم، حەوتـەم)ی مـاددەی بیست و پێنجەمی ئەم یاسایەی كرد بۆ ماوەیەك بەند دەكرێ كـە لـەمانگێك كـەمتر نـەبێ و لەشەش مانگ زیاتر نەبێ و، غەرامەیەكیشی لێ وەردەگیرێ كە لەیەك ملیـۆن دینـار كـەمتر نەبێ و لە پێنج ملیۆن دیناریش زیاتر نەبێت.

سێیەم: هەر كەسێك ئەمانەی خوارەوەی كرد بۆ ماوەیەك بەند دەكرێ كە لە (٦) شەش مانگ كـەمتر نەبێ و غەرامەیەكیشی لێ وەردەگیرێ كە لە (١٠٠,٠٠٠) سەد هەزار دینار كـەمتر نـەبێ و لە (٥٠٠,٠٠٠) هەزار دیناریش زیاتر نەبێ:

١- بەئەنقەست ناوێك یا ناوی كەسانی دیكە یان سیفاتی قەڵبی لەخشتەی دەنگدەران تۆمار كرد یان بەئەنقەست ناوێك پێچەوانەی حوكمەكانی ئەم یاسایە ناویكی تێدا نەنووسێ .

٢- ناوی خۆی یان ناوی جگە لەخۆی بەبێ بوونی مەرجی یاسایی پێویست تۆمار كرد و دەركەوت كە بەمە دەزانێ و هەر كەسێكی دیكەش كەناوێكی تۆمار نەكرد یان سڕییەوە.

٣- لەهەڵبژاردندا دەنگی خۆیدا و دەشیزانی كەناوی بە پێچەوانەی یاسا لەتۆماری دەنگدەراندا تۆمار كراوە یان مەرجەكانی یاسایەكانی مافی دەنگدانی خۆی لە دەست داوە .

٤- بە ئەنقەست بە ناوی جگە لە خۆی دەنگیدا.

٥ـ نهێنی دەنگدەریکی بەبێ ڕەزامەندی خۆی ئاشکرا کرد.

٦ـ مافی خۆی لە یەك هەڵبژاردندا لە جارێك زیاتر بەکارهێنا.

٧ـ ویستی دەنگدەریکی نەخوێندەواری گۆڕی و ناوێکی نووسی یا ئاماژەی بە نیشانەیەك کرد کە مەبەستی دەنگدەرکە نەبوە یان کۆسپی خستە پێش هەر دەنگدەرێکەوە بۆ ئەوەی مافی هەڵبژاردن بەکارنەهێنێت.

٨ـ لە پتر لە بازنەیەك یان لیستێکی هەڵبژاردن خۆی پالاوت.

٩ـ لە کاتی جوداکردنەوەی دەنگەکاندا گزی ((تزویر)) کرد.

چوارەم: هەر کەسێك ئەمانەی خوارەوە بکات بۆ ماوەیەك بەند دەکرێ کە لە مانگێك کەمتر نـەبێ و لە ساڵێکیش زیاتر نەبێ.

١ـ بە ئەنقەست دەست درێژی کردە سەر وێنەی پاڵێوراوەکان یا بەرنامەکانیان کە لە شوێنی تایبەتی هەڵواسراون، بۆ حیسابی کەسێکی دیکە یان لایەنێکی دیاری کراو بە مەبەستی زیان گەیاندن بەو پاڵێوراوە یان کارتێکردن لە ڕەوتی پرۆسەی هەڵبژاردن.

٢ـ کشانەوەی پاڵێوراوێك یان زیاتری لە پرۆسەی هەڵبژاردن ڕاگەیاند و دەشیزانی کە ئەو کارە ڕاست نییە، ئەمەش بە مەبەستی کارتێکردن لەسەر دەنگدەران یان گۆڕینی دەنگەکانی پاڵێوراو بۆ خۆی.

٣ـ دەست درێژی کردنە سەر هۆیەکانی ڕیکلامی هەڵبژاردن، ئەوەی کە بە یاسا ڕێی پێ دراوە لەبەر هەر هۆیەك بێ چ جای بە سڕینەوە یان بە دڕین یان بە شتی تر یان هەر دەستکارییەکی لەم جۆرە.

پێنجەم: هەر کەسێك ئەمانەی خوارەوە بکات بە ماوەیەك سزادەدرێ کە لە ساڵێك کەمتر نەبێ:

١ـ هێزو هەڕەشەی بۆ ڕێگرتن لە دەنگدەر بەکارهێنا تا نەتوانێ بە شێوەیەکی دیارکراو مافی خۆی لە دەنگداندا بەکاربهێنێ یان لە دەنگدان قەدەغەی کرد.

٢ـ گەر شتێکی دا یان خستییەروو یان بەڵێنیدا سوودێك بە دەنگدەر یان غەیری ئەو بگەیەنێت تاکو بە شێوەیەکی دیارکراو دەنگ بدات یان لە دەنگدان قەدەغەی بکات.

٣ـ ئەگەر سوودێکی قەبووڵ کرد یان بۆ خۆی داوای کرد یان بۆ غەیری خۆی، لەوانەی کە بە خزمەتی گشتی لە پرۆسەی هەڵبژاردن ڕاسپێدراون.

٤ـ گەر هەواڵی ناراستی لە نێو دەنگدەراندا لەسەر ڕەوشتی یەکێك لە پاڵێوراوەکان یان ناو بانگی بڵاوکردەوە یان پەخشی کرد بە مەبەستی کارتێکردن لە بیروڕای دەنگدەران لە ئەنجامی هەڵبژاردندا.

٥ـ بە چەکەوە یان بە چەکێکی بریندارکەر بە پێچەوانەی حوکمەکانی ئەم یاسایە چووە ناو ئەو بارەگایەوە کە بۆ هەڵبژاردنەکان تەرخان کراوە.

٦ـ جنێویدا یان تۆمەتی هەڵبەست یان دەست درێژی کردە سەر لیژنەی هەڵبژاردنەکان یان یەکێك لە ئەندامانی لە کاتی پرۆسەی هەڵبژاردندا.

٧ـ تێکدانی سەندووقەکانی دەنگدان یان خشتەکانی هەڵبژاردن یان هەر بەڵگەنامەیەك کە پەیوەندی بە پرۆسەی هەڵبژاردنەوە هەبێ.

٨- دروشمە ئایینییەکان یان شوێنەکانی پەرستنی بۆ مەبەستەکانی کاری حزبی یا ریکلامی هەڵبژاردن بەکار هێنا.

شەشەم: هەر کەسێك ئەمانەی خوارەوە ئەنجام بدات بۆ ماوەیەك بەند دەکرێ کە لەساڵێك کەمتر نەبێ و غەرامەیەکیشی لێ وەردەگیرێ کە لە (١٠٠,٠٠٠) سەد هەزار دینار کەمتر نەبێ و لە (٥٠٠,٠٠٠) پێنج سەد هەزار دیناریش زیاتر نەبێت.

١- دەستی بەسەر کاغەزەکانی دەنگدان یاخود خشتەکانی دەنگدەراندا گرت یان شاردنیەوە یان نەیهێشتن یان لەناوی بردن یان تێکیدان یان دزینی یان بەهەر ڕێگایەك لەڕێگاکان ئەنجامەکەیانی گۆڕی.

٢- ئازادی هەڵبژاردنی تێکدا یان لە ڕێگای بەکارهێنانی هێز یا هەڕەشەوە سیستەمەکەی تێکدا.

حەوتەم: ئەگەر دەرکەوت قەوارەی سیاسی بەشداری لەئەنجامدانی هەر تاوانێك لەتاوانەکانی هەڵبژاردندا کردبێ و، دەقی لەم یاسایەدا هاتبێ، ئەوا غەرامەیەکی دارایی لێ وەردگیرێ کە بڕەکەی (٥٠,٠٠٠,٠٠٠) پەنجا ملیۆن دینارە.

هەشتەم: قەوارەی سیاسی لەو دەنگانە بێ بەش دەکرێ لەو بنکەی هەڵبژاردنەکە کەیەکێك لەتاوانەکانی هەڵبژاردنی ئەنجام دابێ کە دەقی لە بڕگەکانی (یەکەم، پێنجەم، شەشەم، حەوتەم، هەشتەم) ماددەی (٢٥)ی ئەم یاسایەدا هاتووە.

نۆیەم: هەر کەسێك سەر پێچی حوکمی بڕگەی (هەشتەم)ی ماددەی (٢٥)ی ئەم یاسایە بکات. ئەوا بەند دەکرێ و غەرامەیەکیشی لێ وەردەگیرێ کە لە (١٠) دە ملیۆن دینار کەمتر نەبێ و لە (٢٥) بیست و پێنج ملیۆن دیناریش زیاتر نەبێ.

دەیەم: هەر حزبێك یان قەوارەیەکی سیاسی میلیشیای چەکداری هەبێ لەبەشداربوونی هەڵبژاردنەکان بێ بەش دەکرێ.

یازدەیەم: هەر قەوارەیەکی سیاسی لەبەشداربوونی هەڵبژاردنەکان و ژماردنی دەنگەکان بێ بەش دەکرێ ئەگەر بەهێز یان بە هەڕەشەی بەکارهێنانی هێز بۆ بەرژەوەندی خۆی یان جگە لەخۆی ناوچەیەکی هەڵبژاردنی داخست.

دوازدەم: هەوڵدان بۆ ئەنجامدانی تاوانەکانی هەڵبژاردن کە دەقەکانیان لەم یاسایەدا هاتووە بەدەر لەحوکمەکانی بنەما گشتییەکان بەسزای تاوانی تەواو سزا دەدرێ.

ماددەی پێنجەم: (ماددەیەکی زیادەیە)

یەکەم: ئەگەر ئەندامی پەرلەمان لەبەر هەر هۆیەك کورسییەکەی لەدەستدا، ئەوا پاڵێوراوی دوای ئەو لەلیستەکەی خۆی بەگوێرەی ئەو تەرتیبەی تێیدا هاتووە، جێی دەگرێتەوە، ئەمەش بەچاو ئەو لیستانەوە کە هاوبەندییان نەکردووە.

دووەم: ئەگەر ئەندامی پەرلەمان لەبەر هەر هۆیەك کورسییەکەی لە دەستدا، ئەوا پاڵێوراوی دوای ئەو لە هەمان قەوارەی سیاسی کە هاوبەندی لە ناو لیستی هەڵبژاردنی هاوبەندا کردووە جێی دەگرێتەوە.

سێیەم: ئەگەر کورسییە بەتاڵەکە هی لیستێك بوو کە پاڵێوراوی نەمابێ، ئەوا کورسییەکە بۆ پاڵێوراوێکی دیکە لە قەوارەیەکی سیاسی دیکە تەرخان دەکرێ کە کەمترین رادەی ژمارەی ئەو دەنگانەی بە دەست هێناوە کە بۆ پڕکردنەوەی کورسییەك پێویستە و، بە پێچەوانەوەش کورسییەکە بە بەتاڵی دەمێنێتەوە.

چوارەم: ئەگەر کورسییە بەتاڵەکە تایبەت بە ئافرەت بوو، مەرج نییە ئافرەتێکی دیکە جێی بگرێتەوە، مەگەر لەو بارەدا کە کاریگەری لەسەر رێژەی نوێنەرایەتی ئافرەتاندا هەبێ.

ماددەی شەشەم:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

ماددەی حەوتەم:

ئەم یاسایە لەرۆژی دەرچوونیەوە جێبەجێ دەکرێ و لەرۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی کوردستان)دا بلاّودەکرێتەوە.

مسعود بارزانی
سەرۆکی هەرێمی کوردستان ـ عێراق

هەولێر

٢٣ / گوڵان/ ٢٧٠٩ ی کوردی

١٩ / جەمادی الاول/ ١٤٣٠ ی کۆچی

١٤ / مایس/ ٢٠٠٩ ی زایینی

هۆیە پێویستیەکانی دەرچوواندنی ئەم یاسایە

بۆ مسۆگەر کردنی ئەنجامدانی هەڵبژاردنێکی پاك و بێگەرد لە هەرێمدا و لەبەر ئەوەی تاوانەکانی هەڵبژاردن و سزاکانیان وردنین و لە پێناو توندکردنی سزای تاوانەکانی هەڵبژاردن پاش روون بوونەوەی حاڵەتەکانیان و لە پێناو ئاسان کردنی ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکان و بۆ رامالێنی ئەو کۆسپانەی کە رێگا لە پاك و خاوێنی و روونیەتییەکەی دەگرن، ئەم یاسایە دەرکرا.